HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

[א]והלכתא מותרת לשניהם: **מתני'** בית שמאי אומרים לא יגרש אדם את אשתו אלא אם כן מצא בה דבר ערוה שנאמר [1]כי מצא בה ערות דבר ובית הלל אומרים אפילו הקדיחה תבשילו שנאמר כי מצא בה ערות דבר ר' עקיבא אומר אפי' מצא אחרת נאה הימנה שנאמ' [1]והיה אם לא תמצא חן בעיניו: **גמ'** תניא אמרו בית הלל לבית שמאי והלא כבר נאמר דבר אמרו להם ב"ש והלא כבר נאמר ערות אמרו להם ב"ה אם נאמר ערות ולא נאמר דבר הייתי אומר משום ערוה תצא משום דבר לא תצא לכך נאמר דבר ואילו נאמר דבר ולא נאמר ערות הייתי אומר משום דבר תנשא לאחר ומשום ערוה לא תנשא לאחר לכך נאמר ערות [ב]וב"ש האי דבר מאי עבדי ליה נאמר כאן דבר ונאמר להלן דבר [2]על פי שני עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר [ג]מה להלן בשני עדים אף כאן [ב]בשני עדים וב"ה מי כתיב ערוה בדבר וב"ש מי כתיב או ערוה או דבר וב"ה להכי כתיב ערות דבר דמשמע הכי ומשמע הכי: ר"ע אומר אפי' מצא אחרת: במאי קא מיפלגי בדר"ל [ג]דאמר ריש לקיש כי משמש בד' לשונות אי דלמא אלא [ד]דהא ב"ש סברי [ה][והיה אם לא תמצא חן בעיניו] כי מצא בה ערות דבר דהא מצא בה ערות דבר ור"ע סבר כי מצא בה ערות דבר אי נמי מצא בה ערות דבר אמר ליה רב פפא לרבא לא מצא בה לא ערוה ולא דבר מהו א"ל מדגלי רחמנא גבי אונס [3]לא יוכל לשלחה [ג]כל ימיו [ו]כל ימיו בעמוד והחזיר קאי התם הוא דגלי רחמנא אבל הכא מאי דעבד עבד א"ל רב משרשיא לרבא אם לבו [ז]לגרשה והיא יושבת תחתיו ומשמשתו מהו [ד]קרי עליה [4]אל תחרש על רעך רעה והוא יושב לבטח אתך תניא [ח]היה רבי מאיר אומר כשם שהדעות במאכל כך דעות בנשים יש לך אדם שזבוב נופל לתוך כוסו וזורקו ואינו שותהו וזו היא מדת פפוס בן יהודה שהיה נועל[ט] בפני אשתו ויוצא ויש לך אדם שזבוב נופל לתוך כוסו וזורקו ושותהו וזו היא מדת כל אדם שמדברת עם אחיה[י] וקרוביה ומניחה ויש לך אדם שזבוב נופל לתוך תמחוי מוצצו ואוכלו זו היא מדת אדם רע שרואה את אשתו יוצאה וראשה פרוע וטווה בשוק ופרומה

מותרת לשניהם. כלומר אף מגרש שני ונושא ראשון ואפי' רב הונא מודה בהא: **מתני' הקדיחה.** שרפה או ע"י אור שקורין אדורשי"ר או במלח כמו כי אש קדחה באפי (דברים לב): **ערות דבר.** לב"ה משמע להו או ערוה או שאר דבר סרחון: **ר"ע אומר.** אפי' לא מצא בה לא ערוה ולא דבר: **גמ' משום דבר תנשא.** היוצאת מבעלה מפני דבר ולא מפני ערוה הוא דקאמר רחמנא מותרת לינשא לאחר כדכתיב[יא] והיתה לאיש אחר אבל היוצאת משום ערוה תהא אסורה לכל: **וב"ש האי דבר מאי עבדי ליה כו'.** דהא קרא דוקא בערוה לחוד איירי וא"כ[יב] ערוה בדבר מבעי ליה כלומר ערוה בעדים: **אף כאן בעדים.** ברורים. אינה נאסרת עליו משום ערוה אלא בעדות ברורה: [יג] **וב"ה.** דהא על כרחינו האי דבר מפקיתו ליה לעדות כדמפרש ליה [יד] ואזיל: **מי כתיב ערוה בדבר.** דמשמע דמצא בה ערוה בעדים ברורים: [טו] **וב"ה.** נמי ודאי מיבעי להו להכי לענין לכופו להוציא דלא כייפינן ליה להוציא אלא בעדות ברורה מיהו להכי כתיב ערות דבר ולא כתיב ערוה בדבר ולא כתיב נמי או ערות או דבר כי היכי דלידרשיה בתרוייהו דמשתמע ערוה או דבר ומשמע נמי ערוה בדבר: **כי משמש בארבע לשונות.** במקום ארבע לשונות הללו נכתב כי בתורה במקום אם במקום פן במקום אלא במקום אשר. במקום אם כמו כי ימצא בקרבך[טז] כי יקרא[יז] כי תראה חמור כי תפגע[יח] כולהו משמע לכשיארע כלומר אם יהיה כך וכן רובן. במקום אלא לסתור דבר האמור למעלה לומר אינו כן אלא כן כמו ויאמר לא כי צחקת[יט] אינו כן כדבריך אלא צחקת וכן אל תקפוץ את ידך כי פתוח תפתח לו[כ] אלא פתוח תפתח לו וכמו לא כי ברחוב נלין[כא] לא נסור אל ביתך אלא ברחוב נלין וכן הרבה. במקום פן כי תאמר בלבבך רבים וגו' לא תירא מהם וגו'[כב] אין אתה יכול לפרש בלשון אם לומר אם תאמר בלבבך וגו' לא תירא מהם הא אם לא תאמר תירא מהם אין זה נכון ולא בלשון אלא אבל נדרש הוא בלשון פן לומר שלא תאמר כן ובתמיה נדרש כלומר וכי תאמר בלבבך רבים הגוים האלה ותירא מהם וכן כי תאמרו מה נרדף לו[כג] לעולם לא תשיבו אל לבבכם לומר מה נרדף לו וכן כל כי הסמוכין לאף אף כי תאמר לא תשורנו[כד] אף כי אנכי אענוו[כה] כולן נדרשין בלשון תימה הלכך סוף[כו] פירוש מלמדך פן תאמר כן. ועוד משמש בלשון דהא דהיינו אשר או מפני כלומר ליתן טעם לייסב דבר שלמעלה הימנו כמו לא צחקתי כי יראה[כז] כמו אשר יראה כלומר מפני שיראה וכן מדוע אתה יושב לבדך כי יבא אלי העם[כח] מפני שבא אלי העם שהעם בא אלי וכן כי זה משה האיש[כט] כי אמרתי פן תגזל את בנותיך[ל] כי אמרתי רק אין יראת אלהים[לא] כולן נדרשין כמו אשר כלומר מפני וכן כי גוע אהרן[לב] לפי הדרשה שדרשוהו חכמים[לג] שמפני גויעתו נסתלק הענן. וכולהו מתרגמינן להו ארי שלשון ארי בארמי משתמש כל לשונות כי בעברי ואם באת לשנותו צריך אתה לשנות כולן לפי ענינו וכל כי הנפתרים בלשון כאשר כמו והיה כי יביאך[לד] וכל אלו שאין אתה יכול לפותרו בלשון אם דהא ודאי יביאך וכן כי תבואו אל הארץ[לה] כי בא סוס פרעה[לו] כי תרבו ופריתם בארץ[לז] כולן לשון דהא הן נפתרים במדרש סיפרא וסיפרי[לח] עשה מצוה זו שבשבילה תכנס לארץ בשכר שתירש תכבש כלומר מפני שיביאך וכשתבואו אל הארץ אתם זקוקים למצות הללו וכי בא סוס פרעה וגו' מפני שבא סוס פרעה וגו' לפיכך ותקח מרים וגו'. וכל (א) כגון אלו שאין אתה יכול לפותרן בלשון מפני ונפתרין בלשון כאשר כמו כי יאמרו אליכם בניכם[מ] כי יהיה להם דבר[מא] כולן לשון אם הם: **דהא מצא בה.** מפני שמצא בה הא לאו הכי לא יגרשנה. וב"ה נמי הכי משמע להו לשון מפני מפני שמצא בה או ערוה או דבר ואם לאו לא יגרשנה הלכך לא תמצא חן דקאמר קרא היינו מפני שמצא בה כדמפרש ביה ולא משום חן של נוי: **ור"ע.** מפרש ליה להאי כי בלשון אם הלכך תרי מילי נינהו אם לא תמצא חן של נוי בעיניו ואם מצא בה ערות דבר: **לא מצא בה לא ערוה ולא דבר.** לב"ה וגירשה: **מהו.** מי כייפינן ליה לאהדורה או לא: **גבי אונס.** האונס את הנערה בתולה: **לא יוכל לשלחה כל ימיו.** ואמרינן במס' מכות (דף טו.) דהאי כל ימיו קרא יתירא הוא ובא ללמדך לא יוכל לשלחה ואם שלח לא יהא בשילוחה כל ימיו שב"ד כופין אותו להחזירה ואינו לוקה על שילוחו שנתקו הכתוב לעשה של עמוד והחזר מכלל[מב] דלכל המגרשים אינם בעמוד והחזר דאי כל[מג] מגרשי נשותיהן בעמוד והחזר למה לי לגלויי בהאי: **מהו.** יש עונש בדבר או לא: **שדעות במאכל.** דעות בני אדם חלוקות באסטניסות של מאכל ומשתה יש שהוא איסטניס וקץ במאכל מחמת מיאוס מועט ויש שאינו איסטניס כל כך ויש שאינו איסטניס כלל כך דעות בני אדם חלוקות בפריצות יש מקפיד על פריצות מועט ויש שאינו מקפיד כל כך ויש שאינו מקפיד כלל: **פפוס בן יהודה.** בעלה של מרים מגדלא נשייא היה וכשיוצא מביתו לשוק נועל דלת בפניה שלא תדבר לכל אדם ומדה שאינה הוגנת היא זו שמתוך כך איבה נכנסת ביניהם ומזנה תחתיו:

ופרומה

והלכתא מותרת לשניהם. ומעשה בא לפני ר"ת שילא על גט אחד קול פסול ונתנו[א] גט שני מפני הלעז ולא הצריכה ר"ת להמתין ג' חדשים מזמן גט שני כיון שהראשון היה כשר ולא היה גט שני אלא מפני חששא דלעז והביא ראיה מכאן דאמרי' הכא דמותרת לשניהם אע"ג דדמי למחזיר גרושתו מן האירוסין כיון שאין כאן אלא קול בעלמא לא החמירו ואומר ר"י דאין ראיה דשאני הכא דהוי קול מזה ומזה ואין דומה כל כך למחזיר גרושתו מן האירוסין אבל בקול[מד] אחר יש להחמיר כדאמרינן לעיל כשלא מצאו דבר על בוריו שלא יגרש שני וישא ראשון אע"ג דקידושי ראשון לא הוי אלא קול בעלמא מ"מ מחמירין משום דקידושי שני קידושי תורה ודמי טפי למחזיר גרושתו מן האירוסין: **כי משמש בד' לשונות.** מה שפי' בקונט' דכי[מה] תבא וכי יביאך וכי בא סוס כולן משמשין בלשון דהא דאי אפשר שישמשו במקום אם דהא ודאי הביאם הקב"ה לארץ וכן ודאי כי בא סוס פרעה ונראה לר"ת דבחנם דחק דהרבה אם משמשים בלשון זה כגון אם תקריב מנחת ביכורים אם כסף תלוה עד אם כלו לשתות אם יהיה היובל לבני ישראל כולם הם לשון ודאי: לעיל: **מה להלן** בעדים ברורים כו'. בירושלמי[מו] ב פריך דמאי איצטריך קרא דלא יוכל בעלה אשר שלחה לשוב לקחתה תיפוק ליה דבלאו הכי אסור להחזיר סוטתו כיון שיש עדים ומשני לעבור עליו[מז] בב' ג לאוין א]: (ג) **בית** שמאי סברי [כי] מצא בה ערות דבר דהא מצא בה ערות דבר וגו'. ואית ספרים דגרסי ב"ה וב"ש ואור"י דר"ע סבר כב"ש דאמרי ערות דבר חדא מילתא דאי תרי מילי נינהו או ערוה או דבר למה לי לכתוב דבר להקדיחה תבשילו כיון דכתיב אם לא תמצא חן בעיניו דהיינו מצא נאה ממנה מותר לגרשה וערות דלאחר תנשא וה"ה הקדיחה תבשילו ולפ"ז אתי שפיר הא דנקט בספרים וב"ש ולא נקט וב"ה לאשמועינן אע"ג דשוין ר"ע וב"ש בדרשא דערות דבר מ"מ פליגי בהאי והרב רבי אלחנן מפרש דר"ע אתי שפיר כב"ה דאי לאו דאייתר ליה דבר להקדיחה תבשילו לא הוה דריש כי מצא בה בלשון אי נמי:

מסורת הש"ס

א) בס' מ"ד מהפך הגי' דכאן ל"ל וב"ש מי כתיב או ערוה כו' וכ"כ מהר"ס שי"ף בדעת רש"י, ב) [לעיל פט. ע"ש], ג) שבועות מט: ר"ה ג. תענית ט., ד) [פסחים לג:], ה) ס"א, ו) [מכות טו. תמורה ה.], ז) [יבמות לז: ע"ש היטב], ח) [תוספתא סוטה פ"ה], ט) בכת"י נוסף, דלת, י) ברי"ף ורא"ש נוסף, ושכניה, יא) [דברים כד], יב) בדפו"ר ליתא מתיבת דהא קרא וכו' עד כאן ונוסף ע"פ רש"ל ולמהרש"א ל"ג ליה, יג) תיבה וב"ה נוסף ע"פ רש"ל ולמהרש"א ל"ג, יד) למהרש"א ל"ג תיבת ואזיל, טו) נ"י וב"ש [הגה זו ל"ב וליתא בדפוס זיטמיר], טז) [דברים יז], יז) [דברים כב], יח) [שמות כג], יט) בראשית יח, כ) [דברים טו], כא) [בראשית יט], כב) [דבריםז], כג) [איוביט], כד) [איוב יד], כה) [שם ט], כו) נ"ל פסוק, כז) [בראשית יח], כח) [שמות יח], כט) [שמות יב], ל) [בראשית לא], לא) [שם כ], לב) [במדבר כ], לג) [ר"ה ג.], לד) [שמות יג], לה) תיבות וכל אלו ליתא בדפו"ר, לו) [שם יב], לז) [שמות טו], לח) [ירמיה ג], לט) [ראה יא כט, שופטים יז יד, ריש פ' תבוא], מ) [שם], מא) [שמות יח], מב) בדפו"ר, דכל, מג) פי' שמגרשה שלא כדת, מד) נ"ל אחד, רש"ש, מה) נראה שצ"ל תבאו, מו) [דפירקן הי"א], מז) [נ"ל בלאו וכן הוא בהדיא בירושלמי],

◆

גליון הש"ס

תום' ד"ה מה להלן וכו' בב' לאוין. קשה לי היאך חל איסור מחזיר גרושתו על איסור סוטה בלא כולל ומוסיף ולומר דהוי גזירת הכתוב מנ"ל זה הא י"ל דצריך קרא להיכא דבאו עדי הזמה והזימו לעדי הטומאה וצ"ע. וע' רשב"א בתשובה סי' תקנ"ז וצריך לי עיון גדול [וע"ע בתוס' רע"א במשניות ובחי' רע"א]:

◆

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה כי וכו' וכל אלו שאין אתה כצ"ל ותיבת כגון נמחק: (ב) תום' ד"ה ב"ש סברי וכו' נ"ב ס"א ב"ה סברי והיה אם לא תמצא וגו'. [כ"ה בדפו"ר ולפנינו הוגה ע"פ רש"ל]:

◆

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] תוס' ד"ה מה להלן בעדים ברורים כו' בירושלמי פריך כו' ומשני לעבור עליו בב' לאוין. בלאו כצ"ל וכ"ה בשו"ת פנים מאירות ח"ב סי' ק"ד יעוש"ה וכ"ה בירושלמי:

◆

מוסף תוספות

א. ברא"ש בסימן יד: והצריכו רבינו תם גט אחר מפני הלעז אע"פ שכשר היה. ב. על דבית שמאי. תוס' הרא"ש, רשב"א. ג. בתוס' הרא"ש ורשב"א: בלא תעשה.

עין משפט נר מצוה

קב א מיי' פ"ט מהל' אישות הל' כו סמג עשין סח טוש"ע אה"ע סימן מו סעיף ו:

קג ב מיי' פכ"ד מהל' אישות הל' כד סמג שם טוש"ע אה"ע סי' יא סעיף ג וסי' קטו סעיף ט וע"ש:

ג [מיי' פ"א מהל' גירושין ה"ז טוש"ע שם סי' קטז ס"ג]:

קד ד מיי' פ"י מהלכות גירושין הל' כא סמג עשין נ טור ש"ע אה"ע סי' קיט סעיף ג:

◆

תורה אור השלם

1. כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבְעָלָהּ וְהָיָה אִם לֹא תִמְצָא חֵן בְּעֵינָיו כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ: דברים כד א
2. לֹא יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ לְכָל עָוֹן וּלְכָל חַטָּאת בְּכָל חֵטְא אֲשֶׁר יֶחֱטָא עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים אוֹ עַל פִּי שְׁלשָׁה עֵדִים יָקוּם דָּבָר: דברים יט טו
3. וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּהּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָ חֲמִשִּׁים כָּסֶף וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה תַּחַת אֲשֶׁר עִנָּהּ לֹא יוּכַל שַׁלְּחָהּ כָּל יָמָיו: דברים כב כט
4. אַל תַּחֲרשׁ עַל רֵעֲךָ רָעָה וְהוּא יוֹשֵׁב לָבֶטַח אִתָּךְ: משלי ג כט

◆

לעזי רש"י

אדורשי"ר. לחרוך.

◆

מוסף רש"י

כי משמש בד' לשונות אי דלמא אלא דהא. לשון כי, בד' לשונות משמש במקרא, פעמים בא במקום אם, פעמים בא במקום דילמא שמא, פעמים בא במקום דהא, שנותן טעם לדבר, פעמים בא במקום אלא וסותר את דבור שלפניו (ר"ה ג. ע"ש בארוכה, ובכי"ז תענית ט.). **כל ימיו בעמוד והחזיר קאי.** לא תהא בשילוחיה כל ימיו אלא יחזירנה (מכות טו.) דאם גירש יחזיר (תמורה ה.).

◆

פסקי רי"ד

אמימר אמר מותרת לשניהם. ופסיק תלמודא והלכתא מותרת לשניהם: מתני' בש"א לא יגרש אדם את אשתו אא"כ מצא בה ערות דבר שנאמר כי מצא בה ערות דבר ובה"א אפילו הקדיחה תבשיל שנאמר כי מצא בה ערות דבר. ר' עקיבא אומר אפי' מצא אחרת נאה הימנה שנא' והיה אם לא תמצא חן בעיניו: א"ל רב פפא לרבא לא מצא בה לא ערוה ולא דבר מהו. א"ל מדגלי רחמנא גבי אונס לא יוכל לשלחה כל ימיו [כל ימיו] בעמוד והחזיר קאי מכלל דהכא מאי דעבד עבד. א"ל רב משרשיא לרבא אם [היה] בלבו לגרשה והיא יושבת תחתיו ומשמשתו מהו קרי עליה אל תחרוש על רעך רעה והוא יושב לבטח אתך. תניא היה ר' מאיר אומר כשם שדעות במאכל כך דעות בנשים יש לך אדם שזבוב נופל לתוך כוסו וזורקו ואינו שותהו זו מדת פפוס בן יהודה שהיה נועל הדלת בפני אשתו ויוצא. ויש לך אדם שזבוב נופל לתוך כוסו וזורקו ושותהו זוהי מדת כל אדם שרואה את אשתו מדברת עם שכניה ועם קרוביה ומניחה. ויש לך אדם שזבוב נופל בתוך תמחוי שלו ומניחו ומוצצו